

MONIKIELISYYS, KONTRASTIIVINEN KIELITIEDE, KULTTUURIENVÄLINEN ERIKOISKIELISTEN TEKSTIEN VERTAILU

Bernd Spillner
Gerhard-Mercator-Universität, Duisburg

1. Monikielisyys ja vieraiden kielten tarve Euroopan talouden kannalta

Euroopasta on muodostunut monikielinen taloudellinen ja poliittinen alue. Rajojen avautumisen sekä tavaroiden, pääoman, työsuoritusten ja palvelujen vapaan liikkumisen myötä erikoisalaviestinnän kysyntä on kasvanut räjähdysmäisesti. Mikäli haluaa ostaa tai myydä tavaraa, tehdä investointeja tai työskennellä toisessa maassa, täytyy käyttää vierasta kieltä erikoiskieliseen viestintään: puhumiseen ja kuuntelemiseen, lukemiseen ja kirjoittamiseen, mahdollisesti myös kääntämiseen kielestä toiseen. Vieraiden kielten opetuksen täytyy – varsinkin aikuiskoulutuksen yhteydessä – olla ennen kaikkea erikoiskielten opettamista.

Euroopan kehityksen myötä on kielitieteelliselle tutkimukselle muodostunut uusi painopistealue. Kun filologien mielenkiinnon kohteena perinteisesti oli etupäässä kielen vanhempien kehitysvaiheiden ajalta peräisin oleva kirjallisuus eli ”kielelliset muistomerkit”, tuli yleiskielisistä (puhutuista ja kirjoitetuista) teksteistä kielitieteellisen tutkimuksen tärkein kohde vasta 1900-luvun puolivälin tienoilla. Kielitieteen tutkimuskohteena on sittemmin yhä enemmän jalansijaa saanut erikoisalaviestintä, josta aiemmin olivat kiinnostuneet vain erikoisalojen asiantuntijat, esim. insinöörit. Nykyisin erikoiskielet ovat teoreettisen ja ennen kaikkea soveltavan kielitieteen tärkeä tutkimusalue. Jos tarkastellaan monikielisyiden toteutumista, erikoiskielten tutkiminen ei saa rajoittua muutamaan tai vain yhteen ainoaan kieleen. Erityisesti tekniikan ja talouden alojen viestintämuotoja tutkittaessa täytyy monikielisyys ottaa huomioon.

Kansainvälisen tavaroiden ja palveluiden vaihdon lisääntyessä tulee siihen liittyvien viestintäongelmien merkitys kiistatta keskeiseksi. Teollisuustuotteita täytyy tuoda mainonnallisesti tehokkaalla tavalla esille, kuvailla kielellisin keinoin ja markkinoida myyntineuvotteluissa mahdollisille asiakkaille. Lisäksi tuotteiden käyttöä on selitettävä; niitä käyttävä henkilökunta sekä loppukäyttäjä täytyy perehdyttää tuotteen käyttöön ymmärrettävällä

kielenkäytöllä. Tavaroiden toimitus, kuljetus ja maksut on hoidettava maasta toiseen yritysten ja pankkien kautta – mahdollisesti myös oikeusteitse. Sen lisäksi kansainvälisessä taloudessa tarvitaan hyvin monenlaisia eri viestintätapahtumia. Kommunikaatiomaksiimina pätee silloinkin vanha liikeviisaus, jonka mukaan tavaroiden myynnin – mikäli se suinkin on mahdollista – olisi tapahduttava ostajan omalla kielellä. Vaikka kaikkien maiden myynnistä ja ostoista vastaavat yritysjohtajat sopisivatkin yhdestä – tai muutamasta – kansainvälisesti talouselämässä ja neuvotteluissa käytettävästä kielestä, siitä huolimatta olisi kuitenkin välttämätöntä kääntää kulloinkin kyseessä olevien maiden kansallisille kielille asennusta, asiakaspalvelua, laskentatoimea, loppukäyttäjää ym. varten tarvittavia tekstejä. Usealla eri kielellä annettava tilannekohtainen neuvonta on siis kansainvälisessä talouselämässä välttämätöntä. On itsestään selvää, että talouselämän erikoiskielten koulutusta ei ole mahdollista – eikä tarpeellista – antaa kaikilla 3000 kielellä, joita tällä hetkellä arvioidaan maailmassa käytettävän. Kyseeseen tulevien vieraiden kielten valinta riippuu potentiaalisten ostajien lukumäärästä (eli odotettavissa olevien markkinoiden suuruudesta), nykyisen tavaravaihdon laajuudesta, kohdemaassa opetetuista vieraista kielistä, tavaravaihtajien valmiudesta kommunikoida vieraalla kielellä ja niin edelleen. Kuitenkin on varmaa, että usean eri vieraan kielen käyttöä tarvitaan jatkossakin yhä enenevässä määrin. Yritysten, pankkien, valtiollisten instituutioiden ym. laitosten kielipalveluista vastaavien henkilöiden ja ulkomaankaupassa mukana olevien yritysjohtajien joutuvat sopeutumaan tähän tosiasiaan.

Saksalaisissa kauppa- ja teollisuusyrityksissä tehdyt kyselyt osoittavat selvästi että, ulkomaankaupan alalla tarvitaan useaa vierasta kieltä. Tutkituissa yrityksissä Schwaben-Münchenin alueella vieraiden kielten tarve jakaantuu prosentuaalisesti Schröderin (1980: 28) mukaan seuraavasti:

1 vieraan kielen tarve	22,7 %	yrityksistä
2 vieraan kielen tarve	36,2 %	yrityksistä
3 vieraan kielen tarve	23,3 %	yrityksistä
4 vieraan kielen tarve	12,3 %	yrityksistä
5 tai useamman kielen tarve	5,5 %	yrityksistä.

Tutkimustulokset tuskin muodostuvat kovin erilaisiksi muilla aloilla Saksassa tai muissa maissa.

2. Erikoisalojen – erityisesti talouselämän – viestinnän sisäinen eriytyminen

Edellä esitetystä voidaan ensinnäkin päätellä, että erikoiskielten tutkimisen tarve kasvaa jatkuvasti. On kuitenkin huomioitava erikoisalojen viestinnän sisäinen eriytyminen. Erikoiskielet voidaan jakaa toisaalta horisontaalisesti erikoisalojen, tieteenalojen ja tieteiden (esim. lääketiede, taloustiede, sähkötekniikka, autotekniikka) mukaan ja toisaalta vertikaalisesti erikoistumisasteen, abstraktisuusasteen ja viestintätarpeiden mukaan (vrt. Hoffmann 1984: 58–70). Erikoiskiellen vertikaalinen kerrostuminen kuvataan useimmiten kolmijakoisena, vaikkakin käytettävät nimitykset saattavat vaihdella:

- teoriakieli (*Theoriesprache*), tieteen kieli (*Wissenschaftssprache*), erikoiskieli (*Fachsprache*) (näkökulma sisällön mukaan),
- ”työpajakieli” (*Werkstattssprache*, *Werkstättensprache*), liikekieli (*Betriebsprache*), tuotannossa käytettävä kieli (*Produktionssprache*) (näkökulma paikan mukaan),
- jakeluketjussa käytettävä kieli (*Verteilersprache*), myyntikieli (*Verkäuflersprache*), kuluttajien kieli (*Verbrauchersprache*) (näkökulma viestinnän mukaan) (vrt. Ischreyt 1965: 39–45; Hoffmann 1984: 64–65; Möhn/Pelka 1984: 38; Beier 1980: 24–26).

L. Hoffmann (1984: 70) tekee tarkemman jaottelun ja erottelee viisi vertikaalista kerrostumaa, jotka voivat esiintyä kaikissa erikoiskielissä, mutta joita ei niissä kuitenkaan välttämättä tarvitse olla:

- *Sprache der theoretischen Grundlagenwissenschaften* (teoreettisten perustieteiden kieli)
- *Sprache der experimentellen Wissenschaften* (kokeellisten tieteiden kieli)
- *Sprache der angewandten Wissenschaften und der Technik* (soveltavien tieteiden ja tekniikan kieli)
- *Sprache der materiellen Produktion* (tuotannon kieli)
- *Sprache der Konsumtion* (kulutuksen kieli)

Erikoiskielet voivat olla hyvin erilaisia myös alojen sisällöllisen rakenteen vuoksi. Talouselämän kieltä (*Wirtschaftssprache*) pidetään hyvin heterogeenisenä. Jo Prahan koulukunta määritteli funktionaalis-stilistisesti talouden kielen osa-alueet: kauppakirjeenvaihdon kielen, raha- ja tavarakaupan terminologian, taloustieteen kielen, pörssikielen, mainon-

nan kielen jne. (vrt. Fluck 1977: 33). Samoin Gutkind (1931: 385f.) erottelee viisi talouden kielen aluetta:

1. *Sprache der Handelskorrespondenz* (kauppakirjeenvaihdon kieli)
2. *Terminologie der Praxis des Geld- und Warenhandels* (käytännön raha- ja tavara-kaupan terminologia)
3. *Sprache der "Wirtschaftswissenschaften"* (liiketaloustieteiden kieli)
4. *Börsensprache* (pörssi-kieli)
 - a) *gesprochen* (puhuttu)
 - b) *geschrieben* (kirjoitettu)
5. *Annoncen-, Telegramm- und Reklamesprache* (lehti-ilmoitusten, sähköisten ja mainosten kieli)

Myös nykyään talouselämän kielen suhteen ollaan yhtä mieltä siitä, että kyseessä on sisällöllisesti hyvin heterogeeninen tutkimusalue tai yleiskäsite, jonka alle kuuluu hyvin monenlaisia erikoiskiellisen viestinnän keinoja. (Vrt. Fluck 1977: 39; Buhlmann 1989: 85f.; Spillner 1990: 69f.)

3. Nykyisen erikoiskiellten tutkimuksen toiminta-alueet

Nykyisen erikoiskiellten tutkimuksen toiminta-alueet voidaan jakaa – myös erikoiskiellten didaktiikan näkökulmasta katsottuna – kahteen laajaan alueeseen: terminologiseen tutkimukseen ja erikoiskiellten tekstien tutkimukseen.

3.1 Terminologia

Terminologia tarkoittaa toisaalta tieteellistä (erikoisalakohontaista, kielitieteellistä, leksikologista, leksikografista, käänntietieteellistä) erikoisalojen termien tutkimusta, toisaalta se merkitsee jonkin erikoisalan termien muodostamaa kokonaisuutta eli termistöä.

Erikoiskiellisestä termistä tulee lekseemi, kun tietyt ehdot täyttyvät, mm:

- nimitysfunktio (nimityksen kytkeminen tiettyyn tarkoitteeseen käsitteen välityksellä; *res-verba*-suhde); määrittely (termin merkityksen rajaaminen käsitteen määritelmän avulla);
- termien yksiselitteisyys (yhtä tarkoitetta vastaa vain yksi termi ja päinvastoin; synonymian ja homonymian poissulkeminen); yhtenäinen käytäntö koko kieliyhteisössä (alueellisen, dialektaalisen ja sosioleaktaalisen vaihtelun poissulkeminen);

- kuuluminen termijärjestelmään (kytkeytyminen tiettyyn nimityskenttään, käsitejärjestelmään, termijärjestelmään);
- nimityksen objektiivisuus ja neutraalius (modaalisuuden, ekspressiivisyyden, tyylivaihtuksen ja konnotaation eliminointi);
- normittaminen ja kodifikaatio (alan auktoriteetin omaavan instituution hyväksyntä, julkaiseminen teknisissä sanastostandardeissa, hakuteoksissa, erikoissanakirjoissa jne.) (vrt. Akhmanova/ Agapova 1974: 22–74; Wüster 1979: 79–98).

Nämä (ja monet muut) termien kriteerit on ymmärrettävä ihannevaatimuksina. Kuitenkin jopa luonnontieteiden nomenklatuureissa (systemaattisissa termistöissä) esiintyy synonyymiaa, monimerkityksisyyttä, metaforia, ekspressiivisyyttä ja tyylikeinoja (vrt. Spillner 1986). Ja vielä selvemmin tämä pätee kielikuvia ja sanaleikkejä pursuavaan talouden kieleen, etenkin talousjournalismiin.

3.2. Erikoiskielisten tekstien tutkimus

Erikoiskielisten tekstien tutkimus (*Fachtextlinguistik*) on löytänyt muotonsa vasta viime aikoina. Se tutkii erikoiskielisten tekstien rakennetta yleiskieleen verrattuna, tekstien rakennetyyppejä, argumentaatorakenteita ja erikoiskielten viestintäkeinoja. Erikoiskielet voidaan erottaa yleiskielestä seuraavien laadullisten tekstiominaisuuksien avulla: tarkkuus, yksiselitteisyys, täsmällisyys, niukkuus ja kielellinen taloudellisuus, objektiivisuus ja neutraalius, käsitteellinen systematiikka, kontekstista riippumattomuus ja kielisidonnaisuus. Myös tässä on huomattava, että on kyse ideaalityyppisistä tai apriorisista tavoitteista, jotka eivät erikoiskielisissä teksteissäkään yksittäistapauksissa aina suinkaan toteudu.

Erikoiskielisten tekstien tyypillisinä kielellisinä piirteinä pidetään mm. syntaktista kompleksisuutta, nominalisaatiota, taipumusta passiivirakenteisiin, syntaktisia ja typografisia rinnakkaismuodostuksia, neologismeja ja – joissakin kielissä – funktioverbirakenteita ja yhdyssanoja. Kuitenkin väitteet edellä mainitun kaltaisista tekstien ominaisuuksista perustuvat usein rajoitettuun tekstimateriaaliin, jossa huomioidaan vain muutamia kirjakielisiä tekstilajeja. Erikoiskielisten tekstien vertailuilla avulla on voitu osoittaa konventioeroja paitsi eri alojen tekstien välillä myös eri erikoiskielisten tekstilajien välillä (esim. monografia, erikoisalaa käsittelevä artikkeli, arvostelu, patenttiselostus, keskustelu, käyttöohje, luento, tietosanakirjan artikkeli). Lisäksi kontrastiivisten vertailujen avulla on pyritty osoit-

tamaan erikoisalateksteistä kielten ja kulttuurien välisiä eroja kansainvälisistä yhdenmu-
kaistamistendensseistä huolimatta.

4. Erikoiskielisten tekstien vertailu analyysimenetelmänä

Kontrastiivinen ja tarvittaessa myös kulttuurienvälinen erikoiskielisten tekstien vertailu on sopiva tieteellinen lähestymistapa, kun pyritään tutkimaan ja parantamaan kansainvälistä ammattisuuntautunutta viestintää. Kun huomioidaan kaikki teksti- ja tilannekohtaiset muuttujat, kulttuurienvälinen erikoiskielisten tekstien vertailu menee pidemmälle kuin tähänastiset kontrastiiviset analyysit. Muutamia vertailumenetelmiä on jo syntynyt.

4.1. Käännösvertailu

Kielestä toiseen (tai useammalle kielelle) käännettyjen tekstien tieteellinen vertailu voidaan käsittää laajasti kielten välisenä rinnakkaistekstien analyysinä. Tämän tutkimussuuntauksen historiaan viitattiinkin jo edellä. Deskriptiivisen ja teoreettisen kielitieteen sisällä käännösvertailu on toimii menetelmänä, jolla voidaan kuvata paremmin yksittäisen kielen ominaispiirteitä. Käännösvertailun eksplisiittinen tavoite on Ballyn mukaan: ”éclairer le visage du français par la comparaison de l’allemand”. Kielitypologisesti suuntautuneissa tutkimuksissa (vrt. Wandruska) käännösvertailun tavoitteena on löytää luonnollisten kielten rakennetyyppejä ja erilaisia kielellisiä ilmenemismuotoja. Siten tämä teoreettinen lähestymistapa sivuaa käytännön sovelluksia, joihin käännöstieteellinen ”Stylistique comparée” puolestaan pyrkii. Käännösvertailu (teoreettisen vertailevan kielitieteen tai käytäntölähtöisen käännöskritiikin puitteissa) voi paljastaa kielten välisiä ekvivalensseja, jotka ovat kääntämisessä tärkeitä.

Tekstin siirtäminen kulttuurista toiseen saa aikaan monenlaisia sopeuttamisia ja muutoksia käännösprosessissa. Käännöstieteessä erotellaan erilaisia ekvivalenssityyppejä, jotka vaihtelevat kääntäjään ja käännökseen kohdistuvien vaatimusten mukaan; esimerkiksi:

- *informatiivinen/denotatiivinen ekvivalenssi* (kääntäjältä vaaditaan ennen kaikkea tarkkuutta asiatiedoissa)
- *semanttinen ekvivalenssi* (vaatimuksena on merkitysten identtisyys lähtö- ja kohdetekstissä)

- *stilistis-poeettinen ekvivalenssi* (käännöksen esteettisen arvon on oltava mahdollisimman samankaltainen kuin lähtötekstissä);
- *mediallinen ekvivalenssi* (vaatimuksena on, että käännös mukautuu lähtötekstin tavoin viestintäkanavan asettamiin vaatimuksiin; kuten elokuvien synkronisoinnissa tai ooppe-ratekstien käännöksissä);
- *konnotatiivinen ekvivalenssi* (käännöksen tulisi herättää kuulijassa/lukijassa samat miellelyhtymät kuin lähtötekstin kuulijassa/lukijassa);
- *pragmaattis-kommunikatiivinen ekvivalenssi* (käännöksen tulisi saada aikaan kuulijassa/lukijassa sama kommunikatiivinen vaikutus ja sama toimintareaktio kuin lähtötekstin kuulijassa/lukijassa).

Konkreettisilla käännösvertailuilla voidaan saada empiirisistä tietoa tekstikonventioiden kieltenvälisistä eroista. Tätä tietoa voidaan sitten hyödyntää erikoiskielen vieraskielisessä opetuksessa.

4.2. Vertailu: lähtöteksti – kohdekielinen tekstiadaptatio.

Mikäli käännöksessä pyritään pragmaattiseen ekvivalenssiin, kohdeteksti voi semanttisesti poiketa joskus huomattavastikin lähtötekstistä. Tämä käy selvimmin ilmi silloin, kun kohdekielinen versio ei tarkasti ottaen ole käännös, vaan kohdekieliselle kulttuurille suunnattu adaptaatio. Kulttuurisesti ekvivalentin käännöksen ja adaptaation välinen raja voi olla häilyvä. Kriteereinä adaptaation erottamiseksi käännöksestä voidaan käyttää muutosta informaationosisällössä, semanttista poikkeavuutta ja syntaktista vapaamuotoisuutta verrattuna alkuperäistekstiin. Tekstiadaptatioita tehdään silloin, kun kohdekielinen kulttuuri sitä kääntäjän tai hänen toimeksiantajansa mielestä vaatii. Erittäin tavallista se on mainosteksteissä ja teknisissä dokumenteissa (käyttöohjeissa ja käsikirjoissa). Erot ja muutokset eivät ole seurausta vain erilaisista tuotteisiin liittyvistä kulttuureista, vaan myös tekstien vastaanottajien erilaisista (olemassa olevista tai oletetuista) tarpeista. Alkuperäisen tekstin ja kohdekielisen adaptaation vertailu voi siis paljastaa olemassa olevia tai oletettuja kulttuuri-eroja (lisää analyysistä ks. Spillner 1978).

4.3. Tilanne-ekvivalenttinen tekstivertailu.

Kahden kielen tekstejä voidaan verrata keskenään myös ilman että ne olisivat käännösuhteessa toisiinsa tai että toinen olisi toisen parateksti (adaptaatio) tai että niiden välillä olisi interlinguaalinen intertekstuaalisuusuhde (kohdekielinen jäljitelmä).

Hartmann ehdotti vuonna 1982, että kahden identtisistä puhetilanteista peräisin olevaa rinnakkaistekstiä vertailtaisiin, ja suoritti esimerkkianalyysin kahden samankaltaista tematiikkaa käsittelevän historiallisen puheen avulla. Tällaisen tilanne-ekvivalentin tekstivertailun avulla voidaan todellakin tutkia kontrastiivisesti tekstin rakennetta, argumentaatiotyyppejä, vaikuttamisstrategioita, retoriikkaa, metaforiikkaa, tyylikeinoja jne.

Kulttuurien välisissä vertailuissa edellisen kaltainen menettely on hyvin houkutteleva vaihtoehto. Kuitenkin on pidettävä mielessä, että ”tertium comparationis” ja siten vertailtavuus saattaa muodostua ongelmalliseksi. Siksi tematiikka, tekstin tuottamisen ajankohta, tekstityyppi tai kirjallisuuden laji, puheen syy, puhetilanne ym. olisi syytä pitää mahdollisimman samankaltaisena. Huomattava on myös, että vertailun tuloksista voidaan tehdä johtopäätöksiä, jotka ovat vain tietyin ehdoin metodisesti päteviä ja yleistettäviä. Kulttuurikontrastien didaktisissa sovelluksissa tilanne-ekvivalenttinen tekstivertailu on kuitenkin mainiosti hyödynnettävissä.

4.4. Tekstilajien vertailu

Kielten välinen tekstilajien vertailu on kontrastiivisen lingvistiikan tutkimussuuntaus, joka lähimmin koskettaa viestintää ja huomioi parhaiten pragmaattis-kulttuuriset tekijät. Myös siinä tulee esiin ”tertium comparationis” -ongelma, vaikkakin konventionaalisen muodon takia ehkä hieman vähemmän kriittisenä kuin tilanne-ekvivalenttisessa tekstivertailussa. Vertailun on lähdettävä – yksittäisestä kielestä riippumatta – tekstin viestinnällisestä tavoitteesta. Tekstilajien vertailun etuna on lisäksi se, että ”yksilöllisiä” yksittäistekstejä ei aseteta vastakkain, vaan jokaisesta kielestä vertaillaan useampaa saman tekstilajin edustajaa keskenään.

Vertailun johtavana ajatuksena on, että tekstilajit ovat rutiininomaisia viestintätoimintoja, jotka ovat konventionalisoituneet kieli- ja kulttuurikohtaisesti. Jokaisessa kielessä/kulttuurissa on enemmän tai vähemmän erilaisia, mutta kuitenkin saman kielen/kulttuurin sisällä suhteellisen pysyviä malleja siitä, kuinka tervehditään, tehdään hakemus, ilmoitetaan perhetapahtumasta, kirjoitetaan ansioluettelo jne. Jos näin todellakin on, voidaan (mahdollisesti useamman) tekstilajin vertailun avulla saada selville paitsi tekstilajityypillisiä kielellisiä malleja, myös eroja kulttuureissa. Verrattuna kontrastiivisen kieliopin puitteissa

tehtyjen tutkimusten määrään tekstilajeja vertailevia tutkimuksia on tehty vasta hyvin vähän (mm. Reiss 1977/78; Régent 1980; Spillner 1981, 1983, 1988, 1992).

Tekstilajien vertailusta on arvoa toisaalta teoreettiselle ja deskriptiiviselle vertailevalle kielten tutkimukselle, mutta toisaalta myös kontrastiiviselle soveltavalle toiminnalle, erityisesti käytännön käännöstyölle ja vieraiden kielten opetukselle.

Kielten väliset erot puhelinkeskusteluissa, hallinnon kaavakkeissa, lehtiteksteissä, käyttöohjeissa, liikekirjeissä, oikeusteksteissä, teknisissä opaskirjoissa, mainosilmoituksissa ym. ovat kansainvälisen viestinnän kannalta tärkeitä.

Kirjallisuus

- Akhmanova, Olga & G. Agapova (Eds.) (1974). *Terminology: Theory and Method*. Moscow.
- Bally, Charles (1965). *Linguistique générale et linguistique française*. Bern [Paris 1932].
- Beier, Rudolf (1980). *Englische Fachsprache*. Stuttgart u.a.
- Buhlman, Rosemarie (1989). Fachsprache Wirtschaft – gibt es die? In: *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache*, 1989: 15, 82–108.
- Fluck, Hans-Rüdiger (1977). Fachsprache Wirtschaft – Versuch einer Abgrenzung. In: *Bulletin der Internationalen Vereinigung Sprache und Wirtschaft*, 1977: 5, 28–41.
- Gutkind, Curt Sigmar (1931). Bemerkungen zur Struktur der modernen französischen Wirtschaftssprache. In: *Neuphilologische Monatsschrift* 1931: 2, 385–393.
- Hartmann, Reinhard R. (1982). *Kontrastive Textology. Comparative Discourse Analysis in Applied Linguistics*. Heidelberg.
- Hoffmann, Lothar (1984). *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung*. Berlin.
- Ischreyt, Heinz (1965). *Studien zum Verhältnis von Sprache und Technik*. Düsseldorf.
- Möhn, Dieter & Roland Pelka (1984). *Fachsprachen. Eine Einführung*. Tübingen.
- Régent, Odile (1980). Approche comparative des discours de spécialité pour l'entraînement à l'anglais écrit. In: *Mélanges Pédagogiques*, 117–135.
- Reiss, Katharina (1977, 1998). Textsortenkonventionen. Vergleichende Untersuchung zur Todesanzeige. In: *Le Langage et l'homme* 1977: 35, 46–54 und 1978: 36, 60–68.
- Schröder, K. (1979/80). Zum Fremdsprachenbedarf von Handel und Industrie. Ergebnisse neuerer Untersuchungen. In: *Bulletin der Internationalen Vereinigung Sprache und Wirtschaft*, 1980: 7, 19–43.
- Spillner, Bernd (1978). Kontrastive Pragmatik. In: *Proceedings of the Twelfth Congress of Linguistics Wien 1977*, 705–708. Hrsg. Wolfgang Ulrich Dressler & Wolfgang Meid. Innsbruck.
- Spillner, Bernd (1986). Fachtext und Fachstil. In: *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache*, 1986: 12, 83–97.
- Spillner, Bernd (1990). Prolegomena zur Beschreibung und Vermittlung der französischen Wirtschaftssprache. In: *Fremdsprachen lehren und lernen*, 1990: 19, 64–81.
- Wüster, Eugen (1979). *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. Wien, New York.